

องค์ความรู้ ภาษาวัฒนธรรม โดยสถาบันงานราชบัณฑิตยสภา

ตุ๊กตาดูปุ่น

คำว่า “ตุ๊กตา” ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ ได้ให้ความหมายว่า “ของเล่นของเด็กซึ่งทำเป็นรูปคนหรือสัตว์เป็นต้น มักมีขนาดเล็กกว่าตัวจริง, ลักษณะนามว่า ตุ๊ก” แต่ถ้านึกถึงตุ๊กตาของชาติต่าง ๆ เช่น ตุ๊กตาดูปุ่น หลายคนคงจะนึกถึงตุ๊กตาผู้หญิงหรือผู้ชายที่สวมชุดกิโมโนในตุ๊กตาดูปุ่นนอกจากเป็นคำเรียกตุ๊กตาดังที่กล่าวมาแล้ว ยังเป็นชื่อของพรรณไม้ชนิดหนึ่งด้วยผู้เขียนจึงนำพรรณไม้นี้ที่มีชื่อว่า “ตุ๊กตาดูปุ่น” ซึ่งคณะกรรมการจัดทำอนุกรมวิธานพืชได้จัดทำคำอธิบายไว้มาเสนอทราบดังนี้

“ตุ๊กตาดูปุ่น” เป็นกล้วยไม้อิงอาศัยที่มีการเจริญทางด้านข้างเหง้าเป็นเส้นแข็งและยาวทอดไปตามคันไม้หรือกิ่งไม้ หัวเทียมหรือส่วนต้นสีเขียวค่อนข้างแบนทรงรูปไข่แกมรูปรี ใบเป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ ออกที่ยอดของหัวเทียม ๒ ใบ และอีก ๑ ใบ ออกที่โคนหัวเทียม รูปขอบขนานแกม แผ่นใบหนาและเหนียวคล้ายแผ่นหนัง ช่อดอกแบบช่อกระจะ

แยกแขนงออกตามช่อก้านใบที่โคนของหัวเทียม ช่อดอกโปร่ง มีดอกจำนวนมาก ดอกสีเหลืองและมีสีน้ำตาลแดงที่โคนกลีบกลีบเลี้ยง ๓ กลีบ ลักษณะคล้ายกัน รูปขอบขนาน มีจุดประสีน้ำตาลแดงค่อนข้างไปทางปลาย ถัดลงมาก็มีแถบสีน้ำตาลแดงตามขวาง ๔-๕ แถบ กลีบดอก ๓ กลีบ กลีบข้างมีขนาดและลักษณะคล้ายกลีบเลี้ยง แต่ขอบเป็นคลื่นมากกว่ากลีบปากมีขนาดใหญ่กว่ากลีบอื่น ๆ มาก แผ่นแกวออกคล้ายพัด ผลแบบผลแห้งแตกเมื่อดูขนาดเล็ก กลีบผง มีจำนวนมาก ด้วยลักษณะเด่นของดอกที่บรรยายข้างต้นทำให้คนทั่วไปมักเรียกต้นไม้นี้ชนิดนี้ว่าตุ๊กตาเริงระบำ หรือ กระโปรงเหม้ม “ตุ๊กตาดูปุ่น” เป็นพรรณไม้ต่างประเทศ

มีถิ่นกำเนิดในประเทศบราซิลและปารากวัย มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Gomesa flexuosa* (Lodd.) M.W. Chase et N.H. Williams จัดอยู่ในวงศ์ Orchidaceae นำมาปลูกเป็นไม้ประดับทั่วไปในเขตอบอุ่นและเขตร้อนออกดอกเกือบตลอดปี ปัจจุบันพันธุ์ที่ปลูกกันทั่วไปในประเทศไทยเป็นลูกผสม.

กนกพร ใจดี